

Почетак савременог српског рударства, након прекида током турске владавине, везује се за долазак барона фон Хердера. Тај неприкосновени зналац рударског посла, прво име тадашње Европе, на лични позив књаза Милоша обишао је потенцијалне локације и осмислио комплетну стратегију развоја, укључујући и школовање рударског кадра.

Када данас, после више од 170 година, у Србији поменете рударство, морате бити спремни на кисео осмех саговорника и одмахивање руком. Асоцира их на средњи век, на враћање у назад. Проблем је кад су међу њима и они који доносе одлуке. Обичним грађанима није замерити, они су константно окружени економским бајкама. Сетите се само оне о Србији као новој Силиконској долини. Узалуд је део стручне јавности, који је остао са обе ноге на земљи и имао храбрости да се успротиви, тврдио да је реч о чистој утопији. Лепа прича годила је уху просечног грађанина и лепила му се за душу, а политичари су је више од две године експлоатисали до максимума. Од бајки се, међутим, не живи. Од некадашњих наслова типа "Нећемо ваљда тежити да нас Европа препознаје по шљивама" стигли смо до оних који говоре о масовним отпуштањима и социјалним протестима. Највећи део енергије Петог октобра истрошио се на ударце у празно. Спирала промашаја вратила нас је и на тему рударства. Је ли оно развојна шанса Србије или њен камен око врата?

Прво да расчистимо са тезом о "средњем веку" и рударству као делатности која није прикладна савременим економијама. Довољно је погледати листе највећих светских произвођача појединих метала и неметаличних сировина и уверити се да на њима и даље доминирају најразвијеније земље света. Ниједна од њих није се одрекла рударства, нити јој тако нешто пада на памет. Јер, компаративне предности рударства су несумњиве:

А. Привлачност за инвеститоре

Постоје инвестиције које су склоне миграцијама, које шетају по свету у потрази за бољим условима: нижом ценом рада, мањој вероватноћи штрајка, мањим порезима (све до ослобађања) и што већим стимулацијама за инвеститоре. Ми, у таквој тржишној утакмици, тешко да у блиској будућности можемо да остваримо неке значајније резултате. Насупрот томе, у рударству инвеститор долази баш код Вас, јер баш Ви имате економски исплативо лежиште потребне минералне сировине. Раније поменути фактори имају утицај, али секундарни – улазе у прорачун и могу да превагну при процени хоће ли неко лежиште бити економски исплативо, али нису примарни. Овде су примарни

квалитет лежишта (тип лежишта и проценат корисне сировине) и процена кретања одговарајуће цене на светском тржишту.

Б. Дугорочна стабилност привређивања

Век трајања (пословања) рударских предузећа је често изнад 20 година, а код значајнијих лежишта и преко 50 година. Колико то значи за дугорочну макроекономску стабилност не треба посебно образлагати. Додуше, постоји теза о нестабилности, везано за повремене скоковите падове цена на светском тржишту. Али, пракса је показала да рударска предузећа углавном успешно премошћавају кризне периоде, све док је проценат корисне сировине у првобитном распону. Тек ако је тај проценат почео значајно да се смањује, пад цене на светском тржишту може изазвати трајни престанак рада. Уз то, треба имати у виду и оне супротне трендове, кад цена рапидно расте, па се новац просто прелива (нпр. скок цене бакра са 2.000 на 8.000 долара). Дугорочно посматрано, постоји још један фактор ризика. То је утицај технолошког напретка. Баш због дугог боравка на тржишту, може доћи до промене поступка израде постојећег или до потпуно новог производа који више не користе одређену сировину (трајни драстични пад тражње). Пример је наш рудник Зајача, који је био погођен престанком коришћења антимона за израду штампарских слова (преласком на нову технологију штампе са НАП плочама). Ипак, овакви технолошки скокови, са оваквим последицама, нису баш свакодневна појава.

В. Изградња нових индустријских постројења

Природна је тежња сваког индустријалца да ново постројење лоцира што ближе изворишту сировина. Ову чињеницу, свакако, не треба банализовати. Постоји много елемената који одлучују о локацији неког новог постројења, пре свега у зависности од врсте технолошког процеса. Такви комплекси не ничу често, али кад је локација сировине та која је у свој комшилук привукла изградњу новог индустријског постројења, то је тако добра инјекција за сваку привреду на свету, да је тешко поредити је са било чим другим.

Г. Равномерни регионални развој

Битан је и утицај рударства на умеренији регионални развој – већина нових лежишта налази се на слабо развијеним подручјима. Уз ову предност, требало би поменути и највећу ману рударских активности – лош утицај на животну средину. Али, мерама забране у одређеним регионима (национални паркови, туристичке оазе), стриктном применом еколошких стандарда (посебно код постројења за прераду минералних сировина), квалитетним мониторингом и нечим што се код нас још увек занемарује, а то је обавезно уређење локалитета након завршетка експлоатације (унапред одвојеним новцем), ствари се могу превести у зону подншљиву и за грађане и за инвеститоре.

Д. Значајно повећање стопе запослености

Ова компаративна предност могла је, мирне душе, да буде и на челу листе. Наиме, рударска предузећа по природи посла имају изузетно велики број запослених. При томе је мање познато да савремено рударство има потребу и за профилима који се не сматрају чисто рударским, као што су електроничари, машинци, економисти, геодете, хемичари итд. И даље је присутан релативно висок проценат нискоквалификоване радне снаге, што итекако добија на значају кад се има у виду образовна структура данашње Србије.

Толико о компаративним предностима (и највећој мани). А, шта је Србија урадила са својим рударством? Од два рударска гиганта светског гласа, Трепча и Бора, остале су само олупине. Испадање рударско-металуршког комбината Трепча из корпуса српских рудника десило се много пре политичких збивања која су поцепала карту Србије. РТБ Бор се озбиљно заљуљао за времена санкција, а након њиховог укидања, уместо опоравка, наставио је да тоне све дубље и дубље. Рудник Леце, у коме је била експлоатисана наша последња златна жица, са техничке стране је, према мишљењу стручњака, у катастрофалном стању. Паралелно с кризом "Магнохрома" утихнули су и рудници који су га опслуживали. Нестале су специјализоване рударске фирме, попут Геосонде, РГП Књажевца и Врдника. Удружење рудника угља са подземном експлоатацијом је клинички мртво. То Удружење је 1992. припојено ЕПС-у (нерезонски), да би 2003. из тог истог ЕПС-а било избачено на најгрубљи начин. У међувремену су њихови рудници израубовани до крајњих граница (што је довело до пада физичког обима производње на скоро половину од онога при уласку у ЕПС) и није ни имало шансу на опоравак без помоћи државе. Опстала су једино два површинска копа угља (при термоелектранама), а и они нису у баш сјајном стању.

Погледајмо шта Србија данас ради са својим рударством. Приватизација РТБ Бор, којом би се спасило шта се спасити може, развлачи се као шпанска сапуница. А, борска јама и

коп сваким даном имају све више проблема које архивирају у "тренутно нерешиве". Оба страна концесионара су одустала од лежишта у Србији и раскинула уговоре.

Мултинационална компанија "Данди" дигла је руке од истраживања и експлоатације бакра и злата на локацијама Црног Врха, а највећа светска рударска корпорација "Рио Тинто" од борне руде у Јадарском региону. И, ништа.

Зато право питање гласи: Шта Србија намерава да уради са својим рударством?

(Аутор је консултант за пословне ризике и кризе)